

VILÁG- TÖRTÉNET

8. (40.) évfolyam 2018. 4.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **JONČEV ZSOLT**
A CSEHSZLOVÁK LÉGIÓ ETNIKAI DIMENZIÓI
- **KRAJCSÍR LUKÁCS**
A GOTTWALD DANDÁR TÖRTÉNETE
- **SZ. BÍRÓ ZOLTÁN**
MIÉRT ÉS MIKÉNT BOMLOTT FEL A SZOVJETUNIÓ?
- **DANIELE CONVERSI – SANJAY JERAM**
A VÁLSÁG ELLENÉBEN
- **BARANYI TAMÁS**
1968 MÁJUSA FRANCIAORSZÁGBAN ÉS A NAGYHATALMI
ERŐEGYENSÚLY
- **SZEMLE**
VUKMAN PÉTER, OPRE BERNADETT, PÉTERFI BENCE,
KISS MÁRTON ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Stefano Bottoni,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

8. (40.) évfolyam 2018. 4.

TARTALOM

Birodalmak felbomlása, országok születése (Stefano Bottoni)	533
<i>Tanulmányok</i>	
Jončev Zsolt: A Csehszlovák Légió etnikai dimenziói	537
Krajcsír Lukács: A Gottwald dandár története. Csehszlovákia szerepe Izrael Állam megalakulásában	551
Sz. Bíró Zoltán: Miért és miként bomlott fel a Szovjetunió?	567
Bíró László: Montenegró függetlenné válása	589
Daniele Conversi – Sanjay Jeram: A válság ellenében. Az interkulturális nacionalizmus ereje Katalóniában	611
Balogh Róbert: Éhezés, élelmezés és modernitás a gyarmati Indiában, 1920–1950	633
Baranyi Tamás: 1968 májusa Franciaországban és a nagyhatalmi erőegyensúly	651
<i>Szemle</i>	
Egy ismeretlen szomszéd története (Vukman Péter)	667
A tuniszi kereszties hadjárat, 1270 (Opre Bernadett)	671
A minőségbiztosítás régészeti emlékei a középkor- és kora újkorból (Péterfi Bence)	675
Teázó vikingek és selyembe boruló Észak. Keleti áruk a 18. századi skandináv kereskedelemben (Kiss Márton)	678

Jelen számunkat Stefano Bottoni szerkesztette

1968 májusa Franciaországban és a nagyhatalmi erőegyensúly

A májusi diáklázadások értékelése már magukkal az eseményekkel együtt megkezdődött, de miközben nagy figyelmet kaptak a társadalomtudományokon, sőt a közgazdaságtanban belül, a rendszeres historiográfiai feldolgozás viszonylag sokáig váratott magára. A különböző diszciplínák szerinti elemzőszempontok sokáig keveredve voltak jelen az 1968-as események értékelésében. Egységes történetelméleti megközelítést az Annales-iskola szemléletéből táplálkozó világrendszer-elmélet hozott,¹ mely azonban jellegénél fogva nem időzhetett az eseménytörténeti alapoknál. Valóban, Immanuel Wallerstein, nyomdokain pedig Terence K. Hopkins és Giovanni Arrighi a rendszerszemléletből kiindulva inkább 1968 továbbélését, például annak az 1989-es átmenetekhez való viszonyulását vizsgálták.² Meghatározó volt Eric Hobsbawm higgadt értékelése az 1995-ös, *A szélsőségek kora* című művében, mely sok tekintetben kijelölte a további kutatási irányokat.³ Az 1998-as évforduló megsokasodott publikációi hoztak először egy sor új értékelési szempontot a történettudományi elemzésekbe.⁴

A 2008. év tovább diverzifikálta a képet a témérdek tudományos és memoáriumirodalom publikálásával. Ebből a termékeny közegeből a kutatási irányt illetően új konszenzus bontakozott ki, mely öt nagy probléma köré csoportosította a vizsgálandó kérdéseket: társadalmi kontextus, globális 1968, regionális válaszok, hatalomgyakorlás és kulturális fordulat.⁵ Az első kérdéskör azt vizsgálja, hogy milyen társadalmi körülmények tették lehetővé az 1960-as évek nagy társadalmi felbuzdulását: a háború utáni demográfiai és jóléti változások, az oktatási struktúrák elavultsága. A második azt a tételt veszi górcső alá, miszerint azt, ami a tüntetések idején egyértelműnek tűnt, hogy tudniillik világméretű felbuzdulásról van szó, kevés empirikus bizonyíték támasztja alá. A harmadik a globális dimenzió helyett a regionális különbségekre fókuszál. A negyedik a hatalomgyakorlók, az *establishment* válaszait vizsgálja, és azt, hogy milyen dialektika működött a tüntetők és a hatalomgyakorlók között, s ez milyen kö-

* A szerző az Antall József Tudásközpont kutatásvezetője és az ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék megbízott oktatója.

1 Wiener, 2011. 17–18.

2 Arrighi–Hopkins–Wallerstein, 1989. 221–242.

3 Hobsbawm, 1995. 443–450.

4 Mausbach, 1992. 178.

5 Gassert–Klimke, 2009. 7–9.

vetkezéssel járt a politikai változásokra nézve. Az ötödik elem a kulturális fordulaté, ami valójában inkább az 1970-es évek társadalmi mozgalmi nyomán teljesedett ki, és ez a szempont a nő- és a kisebbségi mozgalmakat, illetve a környezetvédő, emberi jogi és más csoportosulások társadalomra gyakorolt hatását vizsgálja.

Ugyanebben az időben terelődött némileg történetibb irányba az 1968-as események és a politikai erőszak kapcsolatának kérdése. Götz Aly 2008-as monográfiája, melyben a maoizmus által inspirált diákokat az 1930-as évek totális diktatúráért lelkesedő fiataljaihoz hasonlította, pozitív történettudományi diskurzust nyitott meg a „forradalmi” erőszak értékelésével kapcsolatban, ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a meglehetősen színes eszmetörténeti forgatagot címkézni összességében félrevezető, valamint hogy a történészek, visszaemlékezők mai és akkori személyes attitűdjei ugyancsak megnehezítik a konszenzusos álláspont kialakítását.⁶ Az 1968-ból kétségkívül táplálkozó, ám attól eltérő európai szélsőbaloldali terrorizmus önmaga jogán vált biztonságpolitikai és történettudományi témává, melynek pontos eszmetörténeti összefüggéseit inkább az 1970-es évekből visszavezetve, és nem az 1960-as évekből előrevetítve tárgyalják.⁷

Viszonylag kevés figyelem irányult azonban a nemzetközi kapcsolatok, a nagyhatalmi erőgyensúly és az 1968-as mozgalom összefüggéseire, arra, hogy a belföldön érzékelt bizonytalanság, a hierarchikus rendet ért fenyegetés miképpen hatott a szuperhatalmak közötti viszonyra. John Lukacs 1984-es könyvében ráérezett erre az összefüggésre: *„Ötven évvel korábban a britek arra a következtetésre jutottak, hogy birodalmi szerepkörüket és európai befolyásukat csak akkor tarthatják fenn, ha megosztoznak a világon az amerikai hatalommal. Most az amerikaiak vonták le a következtetést, hogy a számukra kívánatos világrend biztosításának egyedüli módja, ha a Szovjetunióval osztoznak meg a világ felett, mégpedig ama választóvonal mentén, amelynek áthágását az oroszok részéről nem tűrnék el. Nagy különbség persze, még ha nem is sorsdöntő, hogy a brit és az amerikai birodalmat annak idején baráti viszony kapcsolta egymáshoz, a tárgyalt időszakban viszont az Egyesült Államok és Szovjetunió szemben állott egymással.”⁸*

Később ehhez a nézethez hasonlóan fejtett ki Jeremi Suri, amellet érvelve, hogy a hidegháborús társadalmi és nemzetközi hierarchiával szemben alakult ki az ellenkultúra. A hatalomgyakorlóknak az a felismerése, hogy féken kell tartaniuk mind a belföldi, mind a nemzetközi kihívásokat, végül a szuperhatalmi enyhüléshez vezetett el.⁹ 2003-ban megjelent művével Odd Arne Westad pedig azt vizsgálta, hogy a „harmadik világ” forradalmi, a dekolonizáció és a hidegháborús nemzetközi rend miképpen hatottak egymásra. Mindebből különösen fontos volt a kubai és a vietnami kihívás.¹⁰ Martin Klimke ennek kapcsán talán először vizsgálta átfogóan az 1968-as eseményeknek a nemzetközi kapcsolatok történetében betöltött szerepét.¹¹

6 Aly–Rutschky, 2008.

7 Rapoport, 2002. 56–61.; Laqueur, 2001. 117.

8 Lukacs, 2002. 299.

9 Például: Suri, 2009. 250–258. vagy Suri, 2010. 460–481.

10 Westad, 2007.

11 Klimke, 2010.

Jelen tanulmány ez utóbbi alap gondolatokra építve vizsgálja az amerikai reakciókat 1968 májusának francia eseményeire. Azt mutatja be, hogy milyen közegeben jött létre a francia diákmozgalom, mennyiben tekinthető az a korábbi Amerika-ellenesség folytatójának, hogyan látták mindezt az amerikaiak, mennyire voltak tudatában jelentőségének, és mennyire érezték korszakhatárnak a későbbi nemzetközi kapcsolatok alakítása szempontjából.

A hidegháborús blokkok repedezései

Európa felosztása olyan struktúrákat hozott létre a vasfüggöny mindkét oldalán, melyek számára egyértelmű volt az Európán kívüli hatalmakra való szinte feltétlen támaszkodás.¹² A Szovjetunió a vasfüggöny keleti oldalán totális kontrollt alakított ki,¹³ míg Nyugat-Európában a kormányzatok teljesen alárendelték külpolitikájukat az amerikai érdekeknek, 1949-től az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében (NATO).¹⁴ A bipoláris mechanizmus világos volt: az Európában állomásozó hatalmas szovjet haderő lehetetlenné tett minden autonóm megmozdulást Közép-Európában, de a nyugati kormányok sem kívántak autonóm módon fellépni, hiszen túlságosan függtek az Egyesült Államok védelmétől, illetve gazdaságilag is gyengélkedtek a háború után. Nagy különbség volt, hogy a szovjet jelenlét keleten egyértelműen, míg az amerikai nyugaton sokkal kevésbé mutatkozott meg. Ugyan az amerikai elszámolási rendszer és a dollár hegemoniája már érezhető volt, kevés multinacionális vállalat működött Európában, az amerikai csapatok jelenléte pedig nem tűnt harsánynak. Az 1950-es években ezt változtatta meg a Coca-Cola, talán az első sikeres amerikai multi megjelenése, és ami konzervatív és baloldali körökben is ellenérzéseket váltott ki.¹⁵ Az amerikai hegemonia iránti ellenszenv a legerősebben Franciaországban jelentkezett, ahol Charles Maurras óta terítéken volt az Amerika-ellenesség. Ez az érzület az 1950-es években még a baloldali pártoknak jelentett előnyt, míg később a gaulle-izmus egyik alapjává vált.¹⁶

A monolitikus tömbök látványos változásba kezdtek az 1960-as évek elején. A részben az 1956-os magyar forradalom tapasztalataira, részben a desztalinizáció és a kínai belpolitika kihívásaira válaszoló pekingi fordulat 1963-ra vált nyilvánossá.¹⁷ A kínaiak nehezményezték azokat a kelet-európai társadalmi mozgásokat, amelyeket a hruscsovi politika tett lehetővé. Hruscsov a lenini elvekre hivatkozva a „békés egymás mellett élés” elvét tette meg politikája középpontjának, amit a kínaiak a világ szovjet–amerikai felosztásának véltek.¹⁸ Hasonló érzületet fejezett

12 Arrighi, 2010. 23–27.

13 Bottoni, 2017. 30–51.

14 Westad, 2007. 210–216.

15 Zora, 2015. 86–88.

16 Roger, 2005. 302–303.

17 Zhu, 2012; Radchenko, 2010. 349.

18 Westad, 2007. 162.

ki a gaulle-ista politikában a „Jalta” kifejezés, melyet Európa és a világ szovjet–amerikai felosztására használtak.¹⁹

Ezzel összefüggésben kezdett megváltozni a két blokk belső berendezkedése is. A szuperhatalmaknak a karibi válság alatt tanúsított magatartása, a potenciálisan nukleáris háborúval fenyegető kérdés csak egymás között való megvitatása nem várt következményekkel járt. Először a kubaiak és a kínaiak érezték úgy, hogy megkerülték őket.²⁰ Charles de Gaulle is úgy nyilatkozott Dean Achesonnal való találkozás után, hogy köszöni a tájékoztatást, azonban azt nem tekinti konzultációnak.²¹ Az európai szocialista rendszerek is egyre nagyobb autonómiát követeltek, ami a Varsói Szerződés Politikai Tanácsadó Testületében bontakozott ki.²² A szuperhatalmaktól való függetlenség vágyát azonban senki nem tudta olyan összefüggő keretbe helyezni, mint De Gaulle. Szakítva a korábbi hidegháborús ortodoxiával, éppen az észak-atlanti szövetség szakítószilárdságát kérdőjelezte meg. Úgy vélte, hogy a kölcsönös elrettentés csak a két szuperhatalom között lehetséges, de semmi nem rettent el őket Európa hadszíntérré változtatásától.²³ Franciaországnak tehát ezért kell ön maga jogán is nagyhatalomnak maradnia, és ezért kell a blokkszemlélettől eltérő, saját politikát folytatnia. Így fogalmazott: *„Franciaország nem fogadhatja el, hogy a világ minden hatalmán két ország osztozzék. Mélyen, legbelül, minden ország egyetért velünk.”*²⁴ A De Gaulle-i koncepció logikus következménye volt, hogy Franciaország 1966-ban kilépett a NATO katonai parancsnokságából is.

1968 májusa – Amerika mellett vagy ellen?

Mindezek alapján érdemes megvizsgálni, hogy 1968 tüntető diákjai hol helyezkedtek el a hidegháború szembenállásainak tengelyén. A később újbaloldalinak nevezett fiatalok Amerikával kapcsolatos attitűdjeit ambivalenciájuk miatt nehéz megragadni. Sokkal világosabb a „régiből” Amerika-ellenessége, melyben az Egyesült Államok egyszerűen a Szovjetunió globális kihívója és a kapitalizmus fejlett fokon való megtestesítője. A gépesített társadalom, az ipari termelés és a fogyasztás iránti ellenszenv először kiegészült a kapitalizmuskritikával, majd a Rosenberg házaspár kivégzése után a militarizmus vádjával. Az 1950-es évek közepére, a dekolonizáció folytán az Amerika-ellenesség egyik legfontosabb témájává Franciaország gyarmatosítása és – *en bloc* – az antikolonializmus vált.²⁵ A régi baloldal a régi esztétika alapján vetette el az amerikai kultúra harsányságát.²⁶ Az újbaloldali fiatalok ezzel szemben éppen az amerikai ellenkultúrában való jártasság jegyeit hordoz-

19 Bozo, 2010. 159.

20 Radchenko, 2010. 350–352.

21 CWIHP, 115416.

22 Békés, 2010.

23 Gaulle, Ch., 2003. 156–164.

24 Martin, 2012. 93–94.

25 Judt, 2008. 181–197.

26 Roger, 2005. 360–363.

ták (a rockzene, a miniszoknya és a farmernadrág, valamint később a hippikultúra bizonyos elemei).²⁷ Az egyéni szabadság, a szexuális szabadosság és a sallangmentes érintkezés olyan jellemzők voltak, melyeket kommunisták és konzervatívok is könnyen Amerikával azonosíthattak. Az 1950-es évek óta téma volt a *Le Monde* hasábjain a Coca-Cola „jelentette” gyarmatosítás: az üdítőt mind a kommunisták, mind a gaulle-isták gyanakodva fogadták.²⁸ Az újbaloldali fiatalok nem utasították el az amerikai üdítőt, de bírálták az USA imperializmusát, a „gyarmati háborút” Vietnamban.

Valójában a francia tünteteskultúra is a békemozgalom kibontakozásáig nyúlik vissza. Ennek az akkor még alapvetően „régiből” hagyománynak az egyre radikalizálódó amerikai polgárjogi mozgalomból való utánpótlását hozta az 1960-as évek ellenkultúrája. Az 1962-es Port Huron-i nyilatkozat és az amerikai diákmozgalom valószínűleg a legkorábbi megragadható előzménye a tüntetéseknek,²⁹ bár tény, hogy sokan magát az ellenkultúrát vezetik vissza sokkal régebbre.³⁰ Sokszor éppen a korábbi hidegháborús propagandaeszközök sikere, az Európában felállított amerikai oktatási és társadalmi intézmények lettek a radikalizáció elősegítői. Ahogyan a hruscsovi enyhülés is hozzájárult a kritikus hangok kialakulásához, a „békés egymás mellett élés” pedig lehetővé tette a hidegháborús rend lazítását, úgy Rudi Dutschke esete is fontos, aki a szovjet megszállás alatt lévő Kelet-Berlinből szökött Nyugatra, ahol az amerikai pénzen működő Freie Universität Berlin ingyen taníttatta. Nemcsak Dutschkéből vált később az Amerika-ellenes demonstrációk vezetője, hanem maga az egyetemi campus is az egyik legfontosabb ellenkultúra-központ lett 1968-ban.³¹ Az Amerikához való viszony tehát megváltozott a hidegháború eleje óta: korábban az amerikai szabadelvűség, a fogyasztói javak, a gazdasági sikerek és az alkotmányos szabadság Párizstól Isztambulig ihlette meg az értelmiséget. A klasszikus „angolszász” liberalizmus azonban elvesztette vonzerejét Európában, a középiskolákban pedig felváltotta a gyarmatosító, vulgáris és konformista Amerika képzete.³² Mindezt csak tovább erősítette az állandóan terítéken levő vietnami kérdés.³³

De Gaulle is kétes viszonyban állt az amerikai kultúrával, és azzal, amit nem egyenrangú partnerségnek és amerikai arroganciának lehet nevezni. A gaulle-izmus a nemzeti eszme totális képviselésével, valamint az – amerikai tőkétől is értelmezett – francia függetlenség védelmezésével nem a középjobboldali politikai teret fedte

27 Gildea, 2017. 34.

28 Zora, 2015. 91.

29 Gildea, 2017. 23–24.

30 Molnár Tamás kortárs filozófus a középkori eretnekmozgalmakig vezette vissza az ellenkultúra lényegét (Magyarics, 2017). Klaniczay Gábor a középkori „népi kultúrától” folyamatosan fejlődő jelenségként értelmezi (Klaniczay, 2003).

31 Suri, 2010. 468–470.

32 Zora, 2015. 90–92.

33 A vietnami háború ellenzése nem volt jellemző a kelet-európai diákmozgalomra, a harmadik világban pedig nem mindenhol volt hatásos. Törökországban – illetve Afrika és az arab világ érintett részének többségében – az 1967-es arab–izraeli háború szolgáltatta az Amerika-ellenesség kifejeződési formáját. Lásd: Alper, 2014. 261.

le, hanem annál sokkal többet. Bár a szélsőjobbaldali csoportok Algéria „ elvesztése ” és a szervezeteik felszámolása miatt sokáig gyűlölték De Gaulle-t, az 1960-as évek közepére mégis a támogatóivá váltak.³⁴ Bár az Ötödik Köztársaságban a tábornok kihívója mindig baloldali csoportosulásból került ki, az 1965-ös választáson a Francia Kommunista Párt és annak ifjúsági szervezete inkább De Gaulle-t támogatta, mint a baloldali blokk élén induló François Mitterrand-t. Úgy vélték, De Gaulle az egyetlen biztosíték arra, hogy Franciaországot nem vetik alá még súlyosabb amerikai gyarmatosításnak.³⁵

Az amerikaiak – De Gaulle mellett vagy ellen?

Ha az 1968 májusában tüntető fiatalok egyik meghatározó jellegzetessége az Amerika-ellenesség volt, a tábornok pedig ennyire megtestesítette ezt az életérzést, felmerül a kérdés, hogy miért De Gaulle ellen irányultak a tüntetések. Természetesen a tábornok Amerika-ellenességének, hidegháborút meghaladó elképzeléseinek is megvoltak a korlátai.³⁶ A Bertrand Russell-féle, a vietnami háborús bűnököt vizsgáló „törvényszéket” nem engedélyezte ülésezni francia földön, viszont készséggel szolgáltattott helyszínt a háború lezárása felé mutató párizsi béketárgyalások számára. A következő időszakban az amerikai nagykövetség első számú érdeklődése arra irányult, vajon a párizsi tüntetések megközelítik-e a tanácskozások színhelyét.³⁷

A március óta tartó diákmegmozdulásokat De Gaulle annak ellenére sem tartotta veszélyesnek, hogy a diákság aktívan kereste a kapcsolatot a „proletariátussal”. Május közepén a tábornok még Bukarestbe látogatott, és csak ott tudta meg, hogy a CGT (Confédération générale du travail) szakszervezet sztrájkot hirdetett, a tüntető tömeg létszáma legalább 300 ezer főre duzzadt, illetve elfoglalták az Odéon színházat és a Renault-gyárat is. Május 18-án érkezett vissza Párizsba, a 19-i drámai hangú kormányülés után pedig azt nyilatkozta az újságíróknak: „Reform – igen. Kupleráj – nem.” Ez felbőszítette a tüntető tömeget, melynek céltáblájává ekkor már nem az egyetemi reform vagy a nemzetközi antiimperialista harc vált, hanem maga a tábornok.³⁸ A tüntetések jellege is megváltozott, mivel a korábban az atomfegyvereket vagy a vietnami háborút ellenző gyűléseken szocializálódott tömeg lényegében felhagyott a „nemzetközi” követelésekkel, és kizárólag a francia belpolitikai életre, a társadalmi hierarchia igazságtalanságaira és a konformizmus elleni küzdelemre koncentrált, célja „Vietnam hazahozatala” lett.³⁹ Egy május 10-i amerikai titkosszolgálati jelentés így tette világossá az összefüggést: „Az újbaloldal kétségtelenül egyhangúlag ellenzi a vietnami háborút, ez azon-

34 Mammoe, 2008. 220–225.

35 Bourg, 2005. 447.

36 Gaulle, Ph., 2008. 327–328.

37 Keenan, 2018. 253–256.

38 Ferwagner, 2008. 198–200.

39 Mohandesí, 2018. 219–251.; Keenan, 2018. 256–260.

ban csak egy része annak a küzdelemnek, amelyet az ellen a társadalom ellen folytat, amely szerinte a munkásosztály és az elmaradott nemzetek elnyomásával alapozta meg saját jólétét. Az újbaloldal azt vallja, hogy az egyetemek, amelyeket a francia intézményrendszer a status quo fenntartására használ, aktívan részt vesznek ebben az elnyomásban. A jelenlegi tüntetések célja az, hogy változásokat idézzon elő az egyetemeken és aztán a társadalom egészében.⁴⁰

A májusi események elszabadulását egyrészt a Georges Pompidou vezetete belügyi fellépés, valamint a munkásságnak a diákoktól való szétválasztása akadályozta meg. A munkások és a diákok korábban sem találták meg sokszor a közös hangot. Ahogy az egyik munkás összefoglalta, a burzsoá diákok harcolni akartak, mi politizálni. A politizálás sikerrel is járt, mivel a május 25–26-án letárgyalt grenelli egyezményben a munkások 35 százalékos minimálbér-emelésben és 10 százalékos béremelésben állapodtak meg a kormánnyal.⁴¹ Az amerikaiak közlelő figyelték az eseményeket, és viszonylag megbízható forrásaik voltak. A május 10-i titkosszolgálati jelentés szerint: „Súlyos tévedés lenne a francia diákok jelenlegi zaklatottságát a hagyományos politikai erők számlájára írni. A most Franciaországban kibontakozó jelenséget az újbaloldal irányítja, amely mind a demokratikus pártokat, mind pedig a kommunistákat elveti, azon az alapon, hogy egyaránt részei ugyanannak az állampézetnek. Az újbaloldal most akar forradalmat, és inspirációját Mao, Che Guevara és Régis Debray műveiből meríti.”⁴²

Az amerikai megfigyelők úgy érzékelték továbbá, hogy ha De Gaulle valóban „vissza tudja zavarni” a munkásokat dolgozni, megnyerte az ügyet. Sorra veszik továbbá a Mitterrand vezetete és a kommunista ellenzék nehézségeit, tekintve hogy túl későn kezdték el támogatni a tüntetéseket, és túlzottan sokat foglalkoztak a törvényes rend fenntartásával. Mikor azonban De Gaulle május 30-i nagy beszédében kettéosztotta a társadalmat: a felforgatókra és azokra, akik az ő rendszerét támogatták, a baloldali ellenzék kénytelen volt valamelyest a tüntetőkhöz közelebbi álláspontot felvenni. Ez nagy hiba volt, mivel a tüntetőknak ez már kevés volt, míg a francia társadalom többsége kitörő örömmel fogadta „a régi De Gaulle visszatérését”.⁴³

A kommunisták sokat veszítettek a májusi zavargások ambivalens támogatásával. Korábban sorra zárták ki soraik közül a maoizmus és az újbaloldal felé hajló tagokat, amiért a kínai sajtótól rendszeresen meg is kapták, hogy a „fasiszta rendőrséggel” összefogva fojtják el a dekadens oktatás ellen küzdő diákfelkelést.⁴⁴ Csak a Sorbonne erővel történt visszafoglalása és a „vörös Dany”, Daniel Cohn-Bendit kitasítása után álltak be a tüntetés mögé. Az erőszak alkalmazása mindazonáltal nem ért el kritikus méreteket: a Párizsban tartózkodó görög diákok meg is jegyezték, hogy a tüntetések „alig veszélyesebbek, mint egy fiesta”.⁴⁵ Egy május 31-i titkosszolgálati jelentés azt emeli ki, hogy sem a munkások, sem a diákok névleges

40 Hughes, 1998.

41 Abidor, 2018.

42 Hughes, 1998.

43 *Intelligence Memorandum*, 2001. 153–156.

44 Hughes, 1998.

45 Gildea, 2017. 26.

vezetői nem igazán urai a helyzetnek, az ellenzék pedig elvesztette annak lehetőségét, hogy a szavazófülkéknél érvényesítsék a De Gaulle-rendszer ellen felgyülemlett feszültségeket.⁴⁶

Valóban, a Francia Kommunista Párt (FKP) főtitkára, Waldeck Rochet még a május 30. előtti bizonytalan napokban olyan jelzéseket küldött a kormánzatnak, hogy De Gaulle-nak maradnia kell. Elterjedt az is, hogy ha az FKP-t bevennék a kormányba, akkor a kommunistákat megnyernék De Gaulle támogatására. Jean-Paul Sartre szerint ezzel az FKP a „De Gaulle-lal való objektív bűnrészesség állapotába került”.⁴⁷ Olyan hangok is felbukkantak, miszerint De Gaulle május 29-i „eltűnése” Baden-Badenbe nem másról szólt, mint arról, hogy De Gaulle tábornok meggyőződött arról, hogy a szovjetek nem támogatnának egy kommunista hatalomátvételt, majd ennek tudatában érkezett vissza Párizsba tetterősen. A történet természetesen az összeesküvés-elmélet kategóriájába sorolható, amit antigaulle-ista jobboldali csoportok terjesztettek, de kétségtelen, hogy ebben az atmoszférában nem hessegette el mindenki.⁴⁸ Kétségtelen, hogy a következő választásokon az FKP nagyon sok szavazatot veszített, ami részben a Mitterrand-féle szocialisták későbbi győzelmeit, illetve az FKP-nak az eurokommunizmus felé való nyitását előlegezte meg.⁴⁹

A tüntetők számára ekkor már az FKP és De Gaulle ugyanazt a rendszert jelentették. Az eseményekben részt vevő Serge July – később a *Libération* főszerkesztője – visszaemlékezése szerint: *„Ez a Franciaország, amelyet a hatalomban a modernizáló gaulle-izmus uralt, az ellenzékben pedig egy archaikus kommunizmus, fagyasztószekevény lett volna a társadalom számára. Csak semmi se mozduljon, míg a modernizációs munkák tartanak! De Gaulle és a Francia Kommunista Párt uralkodik az országban. Objektív szövetség, ahogy akkoriban mondják: mindkettőnek szüksége van a másikra, és mindkettő támaszkodik a másikra. Ennek az energiákat és gondolatokat kormányzó tengelynek két alappillére van, az antiamerikanizmus és a társadalmi-kulturális konzervativizmus. Sorompót állítanak a Coca-Cola, a szex és a rockzene elé, nem irtóznak a cenzúrától, rokonok a tekintélyelvűségben, még ha De Gaulle természetesen reformpártibb, modernizatorikusabb is, mint az FKP, amely a maga részéről képtelen túllépni a jégkorszakon. Ez a duó fullasztó légkört gerjeszt az országban; poshadó vízszag, a hajdani provinciális nehézkesség hat át mindent.”*⁵⁰

Kétséges volt azonban, hogy a fullasztó légkört csak a tüntető fiatalok érezték, vagy az egész ország. Az 1969. április végi népszavazásra és a júniusi elnökválasztásra készülve az amerikai titkosszolgálatok szintén pontos jelentéseket készítettek. Az egyik szerint De Gaulle úgy vélte, a gaulle-izmusnak mindenképp vége van, ha alkotmányos reformjai nem kapnak többséget a választásokon. A „Pompidou-hadművelet” ez esetben kétségkívül be fog indulni.⁵¹ A népszavazási veresé-

46 *Intelligence Memorandum*, 2001. 153–156.

47 Ferwagner, 2008. 209.

48 Jackson, 2010. 651–652.

49 Pons-Di Donato, 2017. 188–189. A francia eurokommunizmusról és magyar kapcsolatairól még: Klenjanský, 2006. 141–163.

50 July, 1998.

51 *Intelligence Information Cable*, 2012. 462–463.

get, De Gaulle lemondását és Pompidou elkerülhetetlen győzelmét látva az amerikaiak kissé megnyugodtak. Bár sosem akarták De Gaulle vereségét, nyilvánvalóvá vált, hogy az új elnök kevésbé fogja „kitölteni” a francia köztársasági elnöki teret, kevésbé lesznek uralma alatt a centrifugális francia politikai erők, és sokkal inkább a belpolitikára, mintsem a nagy külpolitikai elképzelésekre kell majd koncentrálnia.⁵² A franciák „megszelídülése” azonban nem kizárólag Pompidouhoz volt köthető: már De Gaulle utolsó hónapjaiban is megmutatkozott, az amerikaiak pedig érzékelték a pozitívabb viszonyt Amerikával szemben.⁵³

Következmények az amerikai politikában

Milyen következményei lettek 1968 francia májusának az amerikai politikára nézve? Három szinten ragadható meg bizonyos változás: kétoldalú szinten, vagyis a francia–amerikai kapcsolatok terén; a diákmozgalmakkal és az ifjúságpolitikával kapcsolatban; valamint általános szinten, a nemzetközi kapcsolatok és a szövetségi politika terén.

A francia–amerikai kétoldalú kapcsolatokban viszonylag gyorsan helyreállt a rend. Ennek nemcsak Pompidou óvatos politikája, az USA és a Szovjetunió közötti egyensúlyozóbb szerep megtalálása volt az oka.⁵⁴ Az is hozzájárult, hogy közben Richard Nixon lett az Egyesült Államok elnöke, aki egyik politikai példaképének De Gaulle-t tartotta, és sok tekintetben hasonló politikai megfontolások vezették.⁵⁵ De Gaulle még lemondása előtt, 1969. március 1-jén Washingtonban találkozott is az új amerikai elnökkel, akivel a hidegháború és a szövetségi rendszerek kérdését is megvitatták. Itt is elmondta, hogy az elrettentés lényege megváltozott, Franciaország pedig a legnagyobb szolgálatot azzal teszi a NATO-nak, ha „önmaga” marad. Az atlanti szövetségnek meg kell változnia, nem maradhat mindig az USA „európai protektorátusa”. De Gaulle az enyhülés folytatásáról is beszélt Nixonnak. Úgy vélte, a kínai fenyegetés miatt a szovjetek kevésbé figyelnek Európára, ez tette lehetővé a *détente*-ot. Az amerikaiaknak fenn kell tartaniuk az enyhülést Európában és a Szovjetunióval szemben, de ki kell egyezniük Kínával is még az előtt, „hogy Kína növekedése miatt nem lesznek kénytelenek megtenni”.⁵⁶ Miközben tehát az enyhülésről vallott De Gaulle-i nézetek értő fülekre találtak az Egyesült Államok elnökénél, a tábornok még a Kína felé való nyitás gondolatát is megerősítette Nixonnál. Az enyhülés sajátos logikája, miszerint a policentrizálódó hatalom nagyobb mozgásteret hagy mindenki számára, paradox módon még a hegemon Egyesült Államok számára is, tetten érhető a beszélgetésen. A nixoni Amerikának és a gaulle-ista Franciaországnak ez az egymásra találása is kétségkívül hozzájárult a javuló francia–amerikai viszonyhoz. Emellett a NATO 1967 folyamán elfogadta a reformot hozó, úgynevezett

52 *Response to National Security Study Memorandum*, 2012. 469–472.

53 Keenan, 2018. 256–266.

54 Bozo, 2010. 175.

55 Lacouture, 1991. 385.

56 *Memorandum of Conversation*, 2012. 445–454.

Harmel-jelentést is: a reformok véghezvitele után a szövetség sokkal kevésbé volt már sérülékeny a francia típusú kihívásokkal szemben.⁵⁷

A diáklázadások Washingtonban is felkeltették a döntéshozók figyelmét. Amerikai szemszögből nézve a megmozdulásokat mindig azoknak az USA polgárjogi mozgalmában való gyökerezésük volt a feltűnő, a kihívás pedig az európai mozgalmak alapvetően megváltozott jellegének felismerésében rejlett. (A történészek körében is fontos probléma, hogy az amerikai historiográfia sokkal kevésbé hajlamos 1968-ról beszélni, mint inkább az 1960-as évekről.)⁵⁸ A májusi francia események hatására azonban felállították a Társadalmi Elégedetlenség Munkacsoportot (*Social Unrest Study Group*), amely nemcsak folyamatosan ontotta a kutatási eredményeket, értékeléseket és a hosszú távú politikai tanácsokat, de már tipologizálta is a felzúdulás formáit. Úgy vélték, a tüntetéseket nem a kommunisták irányítják, nem is férköztek be soraikba, bár a marxizmusnak kétségkívül volt befolyása a vezetőkre, de a diákokat főleg életvitelbeli kérdések foglalkoztatják. Ez elsősorban a „posztmodern” társadalmakban volt jellemző, míg a „harmadik világban” inkább a rezsimegmondására és a dekolonizáció „befejezésére” irányultak a megmozdulások. A munkacsoport tipológiája nem említi a „második világ” felzúdulásait, vagyis a szocialista tömb országait nem tekintették a probléma részének.⁵⁹ Úgy vélték, diákmegmozdulások mindig is voltak, csak ezúttal nagyobb a súlyuk a megnövekedett tanulói létszám és a tanár–diák kapcsolat elidegenedése miatt. A jelenség sokáig megmarad a közéletben, ha pedig ezt nem veszi figyelembe az USA vezetése, azt csak a saját kárára teheti meg. Ugyanakkor megpróbálhatja a saját hasznára fordítani ezt a társadalmi aktivitást. Ennek a politikának lett a következménye az amerikai nagykövetségek ifjúsági programjainak és a különböző diákcseriprogramoknak a kiszélesítése.⁶⁰

A Külügyminisztérium jelentése szerint a diáklázadásokban általában kiváló, társadalomtudományt hallgató diákok vettek részt, akik valószínűleg később évtizedekig az adott ország politikai elitjéhez fognak tartozni. Henry Kissinger szerint ezek a diákok már nem voltak jelen a hidegháború születésénél, és ezért hajlamosak lesznek az Amerika-ellenes érzületre, valamint az izolacionizmusra. Az európai–amerikai kapcsolatok ilyen irányú fejlődését kétségkívül meg kellett akadályozni.⁶¹ Walt W. Rostow, Kennedy elnök korábbi külügyminisztere szerint mindez összefüggött a nemzetközi hatalom decentralizációjával is: *„A világ nemzetei több mint egy évtizede a hatalom diffúzióját élik meg, melyben az egyszerű kelet–nyugati megosztást policentrikusabb alakzat váltja fel. Sok tekintetben ez a diffúzió az, ami most átszűrődik a nemzeti társadalmakba.”*⁶²

Ez a gondolat már átvezetett a szovjet–amerikai kapcsolatokhoz és a bipoláris világrend fenntartásához. Az enyhülés, amikor még európai fogalom volt, és a

57 Bozo, 1998. 356–358.

58 Gassert–Klimke, 2009. 10.

59 Klimke, 2010. 196., 206–207.

60 Klimke, 2010. 202–204., 213–224.

61 Klimke, 2010. 204., 224–226.

62 Klimke, 2010. 195.

gaulle-izmus jelentette a nyugati kifejeződési formáját, sok tekintetben a szuperhatalmakkal szemben jött létre: úgy alakult ki jobb kapcsolat az Európa keleti és nyugati felén elterülő országok között, hogy az nem járt együtt a szovjet–amerikai viszony javulásával. 1969-től kezdve a *détente* a szuperhatalmak megegyezése nyomán vált erőssé: érdekelték voltak a különböző nemzeti társadalmak lenyugtatásában, a törvényes rend visszaállításában nemcsak a társadalom, hanem a nemzetközi kapcsolatok területén is. Az 1960-as évek zavargásai után az 1970-es években a nyugalom és a polgári értékek visszaállítása volt napirenden. Kissinger úgy fogalmazta meg, hogy az enyhülés eléréséhez „túl kellett járni” a hazai ellenkultúra eszén is. A „rendes”, realista, kiszámítható külpolitika így vált az enyhülés egyik sarokpontjává, és így vált a nagyobb fegyverzetcsökkentési szerződések alapfeltételévé a Szovjetunió és az Egyesült Államok kapcsolatait szabályozó alapelvekről szóló 1972-es dokumentum.⁶³ A *détente* tehát olyan szabályokat hozott, hogy az otthoni és az érdekszférába tartozó területeken felbukkanó elégedetlenséget a kormányzatok könnyebben fel tudják számolni. Ebben a megközelítésben a nemzetközi enyhülés kibontakozása a szuverén kormányok megerősítése és a szuperhatalmi érdekszféra-elhatárolás egyik formája volt.

Összegzés

1968 historiográfiájában a nemzetközi kapcsolatok szerepének rendszeres vizsgálata viszonylag új fejlemény. A világrendszer-elmélet túlzottan strukturális szemléletével nem képes megfelelő figyelmet fordítani a diplomáciatörténet és a hatalmi erőegyensúly percepciójának változásaira. A francia–amerikai kapcsolatoknak az 1968-as tüntetések fényében való vizsgálata új adalékokkal szolgálhat ehhez a kérdéshez is. A tüntetések dinamikája adja meg a magyarázatot arra, hogy „hová tűnt” a diáklázadások egyik korai alapmotívuma, az Amerika-ellenesség, és miért éppen a leginkább USA-ellenes európai államfőt akarták eltávolítani a hatalomból.

A washingtoni reakciókból az derül ki, hogy De Gaulle távozását nem éltek meg könnyebbségként, még ha a gaulle-izmus meggyengülésének valóban örültek is. A francia–amerikai kapcsolatok normalizálódásához hozzájárultak a Richard Nixon elnök által vallott új politikai preferenciák, a NATO sikeres reformja, valamint az enyhülés szuperhatalmi megközelítése is. Az amerikai külpolitikai vezetés a diáklázadások módszeres vizsgálatához is hozzálátott, azok veszélyét hosszú távon abban látták, hogy a diákok később az adott országok politikai vezetését fogják alkotni. Erre dolgozták ki a nagykövetségi ifjúsági és diákcseriprogramokat, melyek a fiataloknak az amerikai eszmék iránti fogékonyságát voltak hivatottak növelni.

63 Suri, 2010. 477–480.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Abidor

2018 Abidor, Mitchell: 1968: When the Communist Party Stopped a French Revolution. In: *The New York Review of Books*, 2018. április 19. <https://www.nybooks.com/daily/2018/04/19/1968-when-the-communist-party-stopped-a-french-revolution/> (hozzáférés: 2018. július 28.).

Alper

2014 Alper, Emin: Protest Diffusion and Rising Political Violence in the Turkish '68 Movement. The Arab–Israeli War, “Paris May” and the Hot Summer of 1968. In: *Dynamics of Political Violence: A Process-Oriented Perspective on Radicalization and the Escalation of Political Conflict*. Eds.: Bosi, Lorenzo – Demetriou, Chares. London–New York, 2014. 255–274.

Aly–Rutschky

2008 Bomba a babakocsiban. Götz Aly és Katharina Rutschky beszélgetése 1968-ról. In: 2000. *Irodalmi és társadalmi havilap*, 7. (2008) 7–8. sz. 109–114.

Arrighi

2010 Arrighi, Giovanni: The World Economy and the Cold War, 1970–1990. In: *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 3. *Endings*. Eds.: Leffler, Melvyn P. – Westad, Odd Arne. Cambridge, 2010. 23–44.

Arrighi–Hopkins–Wallerstein

1989 Arrighi, Giovanni – Hopkins, Terence – Wallerstein, Immanuel: *Antisystemic Movements*. London, 1989.

Békés

2010 Békés, Csaba: East Central Europe, 1953–1956. In: *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 1. *Origins*. Eds.: Leffler, Melvyn P. – Westad, Odd Arne. Cambridge, 2010. 334–352.

Bottoni

2017 Bottoni, Stefano: *Long Awaited West. Eastern Europe since 1944*. Bloomington, ID, 2017.

Bourg

2005 Bourg, Julian: The Red Guards of Paris: French Student Maoism of the 1960s. In: *History of European Ideas*, 31. (2005) 4. sz. 472–490.

Bozo

1998 Bozo, Frédéric: Détente versus Alliance: France, the United States and the Politics of the Harmel Report (1964–1968). In: *Contemporary European History*, 7. (1998) 3. sz. 343–360.

2010 Bozo, Frédéric: France, „Gaullism,” and the Cold War. In: *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 2. *Crises and Détente*. Eds.: Leffler, Melvyn P. – Westad, Odd Arne. Cambridge, 2010. 158–178.

CWIHP

Meeting between General Charles De Gaulle and Dean Acheson, Elysée Palace, Paris. October 22, 1962. In: *Wilson Center Cold War International History Project (CWIHP). Digital Archive*. Document 115416. <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/115416> (hozzáférés: 2018. július 30.).

Ferwagner

2008 Ferwagner Péter Ákos: De Gaulle májusa. In: *Múltunk*, 12. (2008) 4. 198–214.

Gassert–Klimke

2009 Gassert, Philipp – Klimke, Martin: Introduction: 1968 from Revolt to Research. In: *1968. Memories and Legacies of a Global Revolt*. Eds.: Gassert, Philipp – Klimke, Martin. Washington, 2009. 5–24. (Bulletin of the Geran Historical Institute. Supplement, 6.)

Gaulle, Ch.

2003 Gaulle, Charles, de: *A reménység emlékiratai I. Az újjászületés. 1958–1962*. Szeged, 2003.

Gaulle, Ph.

2008 Gaulle, Philip, de: *Apám, De Gaulle. Beszélgetések Michel Tauriackal*. Bp., 2008.

Gildea

2017 Gildea, Robert: The Global 1968 and International Communism. In: *The Cambridge History of Communism*. Vol. 3. *Endgames? Late Communism in Global Perspective, 1968 to the Present*. Eds.: Fürst, Julianne – Pons, Silvio – Selden, Mark. Cambridge, 2017. 23–49.

Hobsbawm

1995 Hobsbawm, Eric J.: *Age of Extremes. The Short Twentieth Century, 1914–1989*. London, 1995.

Hughes

1998 A francia újbaldal és háttérbe szorított kommunisták. Thomas L. Hughes feljegyzése a külügyminiszter számára. 1968. május 10. In: *Beszélő*, 3. (1998) 12. sz. <http://beszelo.c3.hu/98/12/10doku.htm> (hozzáférés: 2018. július 29.).

Intelligence Information Cable

2012 Document 122. *Intelligence Information Cable*. April 18, 1969. In: *Foreign Relations of the United States*. Vol. XLI. *Western Europe; NATO*. Eds.: Miller, James E. – Van Hook, Laurie. Washington D.C., 2012. 462–463.

Intelligence Memorandum

2001 Document 80. *Intelligence Memorandum*. May 31, 1968. In: *Foreign Relations of the United States*. Vol. XII. *Western Europe*. Ed.: Miller, James E. Washington D.C., 2001. 153–156.

Jackson

2010 Jackson, Julian: The Mystery of May 1968. In: *French Historical Studies*, 33. (2010) 4. sz. 625–653.

Judt

2008 Judt, Tony: *Befejezetlen múlt. A francia értelmiség 1944–1956*. Bp., 2008.

July

1998 July, Serge: 1968. május. Mesék, legendák és a valóság. In: *Lettre*, 1998. 3. (30.) sz. <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre30/14july.htm> (hozzáférés: 2018. július 29.).

Keenan

2018 Keenan, Bethany S.: „The US Embassy Has Been Particularly Sensitive about This”: Diplomacy, Antiwar Protests, and the French Ministry of Foreign Affairs during 1968. In: *French Historical Studies*, 41. (2018) 2. sz. 253–273.

Klaniczay

2003 Klaniczay Gábor: Gondolatok a népi kultúra, a szubkultúra és az ellenkultúra viszonyáról. In: Klaniczay Gábor: *Ellenkultúra a hetvenes–nyolcvanas években*. Bp., 2003. 17–24.

Klenjánszky

2006 Klenjánszky, Sarolta: A Kádár-rendszer és az eurokommunizmus. Párbeszéd a francia kommunistákkal. In: *Regio*, 17. (2006) 4. 141–163.

Klimke

2010 Klimke, Martin: *Student Protest in West Germany and the United States in the Global Sixties*. Princeton, NJ, 2010.

Lacouture

1991 Lacouture, Jean: *De Gaulle. The Ruler, 1945–1970*. New York, 1991.

Laqueur

2001 Laqueur, Walter: *A History of Terrorism*. New Brunswick, NJ, 2001.

Lukacs

2002 Lukacs, John: *Az Egyesült Államok 20. századi története*. Bp., 2002.

Magyarics

2017 *Amerikai konzervatív gondolkodók*. Szerk.: Magyarics Tamás. Bp., 2017.

Mammone

2008 Mammone, Andrea: The Transnational Reaction to 1968: Neo-fascist Fronts and Political Cultures in France and Italy. In: *Contemporary European History*, 17. (2008) 2. sz. 213–236.

Martin

2012 Martin, Garrett: Towards a New Concert of Europe: De Gaulle's Vision of a Post-Cold War Europe. In: *Visions of the End of the Cold War in Europe, 1945–1990*. Eds.: Bozo, Frédéric – Rey, Marie-Pierre – Rother, Bernd – Ludlow, Piers N. New York–Oxford, 91–105.

Mausbach

2002 Mausbach, Wilfried: Historicizing '1968'. In: *Contemporary European History*, 11. (2002) 1. sz. 177–187.

Memorandum of Conversation

2012 Document 118. Memorandum of Conversation (Nixon, De Gaulle, Andronikov, Walters). March 1, 1969. In: *Foreign Relations of the United States*. Vol. XLI. *Western Europe; NATO*. Eds.: Miller, James E. – Van Hook, Laurie. Washington D.C., 2012. 445–454.

Mohandesi

2018 Mohandesi, Salar: Bringing Vietnam Home: The Vietnam War, Internationalism, and May '68. In: *French Historical Studies*, 41. (2018) 2. sz. 219–251.

Pons–Di Donato

2017 Pons, Silvio – Di Donato, Michele: Reform Communism. In: *The Cambridge History of Communism*. Vol. 3. *Endgames? Late Communism in Global Perspective, 1968 to the Present*. Eds.: Fürst, Julianne – Pons, Silvio – Selden, Mark. Cambridge, 2017. 151–177.

Radchenko

2010 Radchenko, Sergey: The Sino–Soviet Split. In: *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 2. *Crises and Détente*. Eds.: Leffler, Melvyn P. – Westad, Odd Arne. Cambridge, 2010. 349–372.

Rapoport

2002 Rapoport, David C.: The Four Waves of Rebel Terror and September 11. In: *Anthropoetics*, 8. (2002) 1. sz. <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/> (hozzáférés: 2018. július 22.).

Response to National Security Study Memorandum

2012 Response to National Security Study Memorandum 551. NSC Review – U.S. Policy Toward Post-De Gaulle France. May 15, 1969. In: *Foreign Relations of the United States*. Vol. XLI. *Western Europe; NATO*. Eds.: Miller, James E. – Van Hook, Laurie. Washington D.C., 2012. 469–472.

Roger

2005 Roger, Philippe: *The American Enemy: The History of French Anti-Americanism*. Chicago, 2005.

Suri

2009 Suri, Jeremy: *Power and Protest: Global Revolution and the Rise of Détente*. Cambridge, MA, 2009.

2010 Suri, Jeremy: Counter-Cultures: The Rebellions against the Cold War Order, 1965–1975. In: *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 2. *Crises and Détente*. Eds.: Leffler, Melvyn P. – Westad, Odd Arne. Cambridge, 2010. 460–481.

Westad

2007 Westad, Odd Arne: *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Cambridge, 2007.

Wiener

2011 Wiener György: Wallerstein vilárendszer-elméletének történetfelfogása. In: *Eszmélet*, 23. (2011) 92. sz. 15–27.

Zhu

2012 Zhu, Dandan: The Hungarian Revolution and the Origins of China's Great Leap Policies, 1956–57. In: *Cold War History*, 12. (2012) 3. sz. 451–472.

Zora

2015 Zora, Gülnihal: *Les relations franco-turques à l'époque du Général De Gaulle (1958–1969)*. [Doktori disszertáció. Kézirat.] Université Sorbonne Paris Cité, 2015. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01535065/document> (hozzáférés: 2018. július 22.).

TAMÁS BARANYI

MAY 1968 IN FRANCE AND THE BALANCE OF FORCES IN GREAT POWER RELATIONS

The events of May 1968 often constitute a central issue in political debates and social sciences, though only relatively lately came into the fore of historiography. One particular aspect in historiography, however, is not yet fully developed with regards to 1968, that of diplomatic history. This article sets out with a historiographical overview and the general setting of the late 1960s. Then it moves on to examine the international background of the events with a particular emphasis on French–American relations. The interconnections among great power politics, Cold War history, and social history have already produced a fair amount of analyses of the immediate repercussions of the event, but left out important points as well. May 1968 was not only an indicator of global social shifts but also of subtle changes in the balance of forces and international politics. The present article is an attempt to overview this historiographical field.

CONTENTS

Fall of Empires, Formation of Countries (Stefano Bottoni)	533
<i>Studies</i>	
Zsolt Jončev: Ethnic Dimensions of the Czechoslovak Legion	537
Lukács Krajcsír: The History of the Gottwald Brigade: Czechoslovakia's Role in Birth of State of Israel	551
Zoltán Sz. Bíró: How and Why Did the Soviet Union Fall Apart?	567
László Bíró: Independence of Montenegro	589
Daniele Conversi – Sanjay Jeram: Despite the Crisis: The Resilience of Intercultural Nationalism in Catalonia	611
Róbert Balogh: Starvation, Nutrition and Modernity in Late Colonial India, 1920–1950	633
Tamás Baranyi: May 1968 in France and the Balance of Forces in Great Power Relations	651
<i>Book Reviews</i>	
History of Czechoslovakia in Documents (Péter Vukman)	667
The Tunis Crusade of 1270: A Mediterranean History (Bernadett Opre)	671
Trademarks of Cloth Rolls: Archaeological Remains of the Textile Trade in the Hungarian Kingdom (Bence Péterfi)	675
Silk and Tea in the North: Scandinavian Trade and the Market for Asian Goods in Eighteenth-Century Europe (Márton Kiss)	678



HU ISSN 0083-6265

Kiadja az MTA BTK Történettudományi Intézet
A kiadásért felel Fodor Pál igazgató
A szedési, tördelési munkálatokat
az MTA BTK TTI tudományos információs témacsoportja végezte
Vezető: Kovács Éva
Tördelőszerkesztő: Zsigmondné Balázs Ildikó
Térkép: Nagy Béla
Nyomdai munkák: Krónikás Bt., Biatorbágy

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft



TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2018-as évfolyamának megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja



25nka
Nemzeti Kulturális Alap